

Den betonade

Fritänkaren

Nr. 240 Advent 2015

Tjugofjärde årgångens första nummer

Innehåll i detta nummer:

Everest, och andra filmer	2
Några musikfilmer	5
Några mässor (från Bach till Puccini)	6
Ahasverus minnen, del 148: <i>Den förlorade sonen</i>	9
Några milstenar, november-december 2015	11
Tålamodsresan, del 12: <i>Tillbaka till Leb</i>	12
Kalasresa med förvecklingar, del 10: <i>Råa dagar i Darjeeling</i>	13
Tillbaka till Zanskar, del 4-5: <i>Marianne – Försvar för islam</i>	15
Problem i Koranen	18
Nytt kapitel: Wordpress	20

Fritänkaren, som aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månde, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 12 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 25.11.2015

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 262

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Everest, och andra filmer

Filmen skildrar en verklig expeditions öde i maj 1996, när en grupp erfarna bergsklättrare tog sig upp till toppen av Mount Everest för att på vägen ner överraskas av dåligt väder med katastrofala konsekvenser för de flesta deltagarna i expeditionen.

Berget bestogs ju första gången 1953 av Hillary och Tenzing, och fram till 1971 var olycksstatistiken en förolyckad av fyra, vilket dock var ringa i jämförelse med olycksstatistiken vid K2 i Karakoram. Från 1971 började man organisera professionella expeditioner under erfaren ledning, och fram till 1993 var olycksstatistiken noll. November 1995 skenade den dock iväg igen med 14 förolyckade på en gång genom en överraskande cyklon som drog in från Bengaliska Golfen, i jämförelse med vilken katastrof den i filmen skildrade ter sig som ganska ringa. Filmen ger den dock överväldigande dimensioner.

Den är maximalt realistiskt gjord, så att man får följa med i alla förberedelser, man får inblickar i expeditionsdeltagarnas privatliv, Keira Knightley spelar en hemmafru med två barn som står i telefonkontakt med sin make, och Emily Watson spelar en viktig koordinator i baslägret som har till uppgift att sköta den livsviktiga kontakten inte bara med expeditionen utan även med väderlekstjänster, andra grupper, meteorologer och anhöriga. Filmen försöker få med allt och lyckas tämligen väl med den berömliga ambitionen till maximal realism.

Dock är den inte bara dokumentär, utan på berget kommer ett drama att utspela sig som höjer filmens intresse väsentligt över bara äventyrets. Vad som händer är, att när berget framgångsrikt erövrats och bestigarna redan börjar gå ner, så har en blivit efter som vägrar att ge sig förrän han också nått toppen. Förgäves försöker hans bästa vän övertyga honom om nödvändigheten av att de vänder innan det blir för sent, men eftersläntraren, som är i dålig form, vägrar ge sig. Då viker sig vännen och hjälper honom upp till toppen, väl medveten om de övertydliga riskerna. Vad de inte vet är att ett oväder är på väg.

Väsentlig för filmens behållning är även de belysande diskussionerna om meningen med bergsbestigning. Det är ju världens galnaste sport, så varför riskerar man livet bara för fåfångans skull att ha kommit upp på ett berg? Frågan diskuteras öppet, men det enda svar som bergsbestigarna tycks vara överens om är, att de gör det bara för att *berget finns där!* Det är således egentligen bara utmaningens tjusning och ingenting annat.

När Mark då åsidosätter sitt eget vett för att hjälpa Doug upp till toppen är även detta ett led i bergsbestigningsproblematikens fåfånga – det är mot all sans och förnuft, men han gör det ändå, för att han förstår Dougs vägran att släppa berget förrän han kommit upp på det. Han gör det samtidigt av solidaritet med Doug och riskerar hellre sitt eget liv tillsammans med Dougs än att han låter Doug göra det ensam. Detta är filmens intressantaste dramatik.

Dramat maximeras genom ovädret, och det går som det går, och ett antal lik blir kvar på berget, men efter stormen kommer det en ensam överlevare ner från berget som klarat sig som genom ett under utan att han egentligen själv fattar hur han lyckats med det. Han kommer undan med förlusten av sina tår och sin näsa, men han kommer undan. Filmen blir därmed inte bara en tragedi, utan det finns ljuspunkter, medan framför allt det mänskliga dramat i denna olycksexpedition gör denna film till en omistlig upplevelse, vilket det magnifika fotot väsentligt bidrar till – bergsscenerierna är överväldigande i sin autenticitet, och man förstår inte hur de har lyckats filma detta. Realismen är alltför övertygande hela vägen, och vi har gett filmen högsta tänkbara betyg.

En helt annan sorts film men lika överväldigande i sin sevärdhet är Luc Bessons senaste film, som bär det enkla namnet *Lucy*. Lucy är en helt vanlig tjej som råkar illa ut i Taiwan, där hon belastas med en oönskad kuriruppgift och blir insyltad med världens värsta

gangsters, då den drog hon försetts med som tvångsrekryterad kurir är någonting i hästvåg. Den råkar ha den egenskapen att den fullkomligt frigör hela den mänskliga hjärnans kapacitet.

Hon spelas av Scarlett Johansson, som gör det bra, det är en helt annan sorts roll än vad hon blivit van vid, och vid hennes sida framstår Morgan Freeman som en professor som vet vad det hela handlar om.

Egentligen är hela filmen ett tankeexperiment. Det är science fiction, men tankeexperimentet är fullkomligt reellt – vad kan hända om den mänskliga hjärnans fullkomliga kapacitet mobiliseras? Filmen spekulerar vilt i detta och utgör en svindlande flykt på fantasins lösryckta vingar, och naturligtvis förekommer det överdrifter och orimligheter, utom den sedvanliga överdrivna våldspornografin som utmärker samtliga Luc Bessons senare filmer, men tankeexperimentet är bestickande, och storyn är fantasieggande. Detta kunde faktiskt ligga inom möjlighetens gränser om dock lyckligtvis i en framtid som tills vidare bara kan existera på betryggande avstånd. Detta är en film att fundera över, spekulera över, tänka till om och se på nytt.

För några år sedan gjorde Guillermo del Toro sensation med sin film ”Pans labyrint” om efterspel till det spanska inbördeskriget med övernaturliga ingredienser och en fantastisk gestaltning av guden Pan i ett skakande drama om naturens och andlighetens överlägsenhet mot den världsliga makten. Hans nya film heter ”Crimson Peak” och är nästan lika bra. Dess intrig är dess värre förutsägbar, man har sett detta drama många gånger förut, Hitchcocks ”Notorious” är bara ett exempel på hur hjälten räddar en utsatt kvinna ut ur ett gruvligt banditnäste, men det intressanta med denna film är dess konstnärliga gestaltning: det är en praktfull uppvisning av gotisk skräckromantik med hisnande scenerier i det gamla förskräckliga slottet, där allting händer och försiggår och uppdragas som aldrig borde ha fått förekomma.

Vår hjältinna är amerikanska som råkar ut för en svår förlust av sin far och finner sin räddning i en skön engelsk adelsman och ett äktenskap med honom, MEN han har en syster, varför det går som det går, och vad värre är: vad som redan har hänt är ännu värre. För dess fantastiska scenografis och utomordentliga visuella fantasi skull är detta dock en film man gärna ser om igen, liksom ”Pans labyrint”.

Om vi då går över till roligare filmer råkar vi ut för ”Den stora kapplöpningen jorden runt” från 1967 som vi aldrig såg när det begav sig, med Jack Lemmon och Tony Curtis i en tämligen påfrestande fars av idel överdrifter tillägnad Helan och Halvan, och det är verkligen bara töntig Helan och Halvan-humor hela vägen i mer än två timmar. Jack Lemmon skriker och spelar över hela tiden, och Tony Curtis förblir hela tiden fänigt fläckfri i sin Surf-vita kostym vilka missöden han än råkar ut för. Endast den söta Natalie Wood räddar tillställningen. Filmen består av billiga slapstickeffekter, Blake Edwards är regissören och gör det hela sin vana trogen så erbarmligt som möjligt, inte ens det stora krogslagsmålet är det minsta roligt fastän man grundligt demolerar hela hotellet i alla dess detaljer och alla ramlar över varandra medan nävarna låter som släggor, då allt är så uppenbart konstruerat och perfekt välregisserat – inte en enda smocka är naturlig. Samma irriterande schabloniscensättning förekommer i den stora pajkastningen i slutet, där man dock äntligen får tillfredsställelsen av att få se Tony Curtis få en ordentlig gräddpaj i nyllet, medan det är så dags då och verkligen i senaste laget, när alla andra i den omfattande kökspersonalen inklusive militärer och kammarherrar med flera redan är intvålade från topp till tå i pajdeg, karamellpuddingar, kolasås och gräddtårter in absurdum.

Även handlingen är fullständigt bedrövlig. Ingenting är trovärdigt. Allt är konstruerat och uppstylat, tillgjort och tillrättalagt. Den enda intressantare episoden är den i Österrike,

när handlingen blir avbruten av en parodi på Fången på Zenda-historien, där Jack Lemmon drar på sig filmens dubbelroll som den alkoholiserade kungen, varvid han får tillfälle att spela över extra mycket, som om han inte hade fått göra det tillräckligt redan. Det är en travesti på den berömda filmen och boken med nästan varje detalj efterhärmat inklusive svanhoppet ner i vallgraven efter den sista striden, men det är bara en tillfällig befrielse. Sedan tilltar de töntiga bilkapplöpningstolligheterna igen och slutar i Paris med en demolering av Eiffeltornet, som om det skulle kunna vara roligt. (Suck!) Man slipper i alla fall någonsin se om den.

Då var i stället *The Adventures of Rabbi Jacob* (1973) en utomordentligt rolig film med raffinerad handling, tät intrig och grym realism hela vägen, fastän intrigerna var de mest otroliga tänkbara. En rabbin i New York skall resa hem till Frankrike för att hälsa på sin släkt för första gången på många, många år, men väl i Frankrike råkar han ut för Louis de Funès, vars chaufför råkar vara rabbinens unga släkting. Tokroligheterna börjar från början och håller en strängt upptagen hela filmen med risk för att man verkligen måste skratta sig fördärvad om och om igen. Gangstrar komplicerar handlingen, en blivande president i ett muslimskt land kidnappas, och denna kidnappningshistoria blandas med Louis de Funès omständliga missöden – hur kan man bara komma på tanken att förlägga ett hemligt gangstertillhåll till en tuggummifabrik? Denna film har av många prisats som Louis de Funès roligaste och bästa film, och ändå är han alltid övermåttan rolig. Det judiska inslaget i filmen kryddar till den med dubbla komedidimensioner, där förekommer till och med en chassidistisk dansscen med ett antal lössläppta rabbiner, scenerna från synagogan är oförglömliga, då naturligtvis även poliser blir inblandade som bara lyckas klanta till det, men ändå blir filmen aldrig elak eller respektlös och allra minst mot judarna. Till och med muslimerna klarar sig helskinnade från de politiska förvecklingarna, och när filmen väl är slut kan man inte göra annat än se fram emot att någon gång få se den igen.

Till sist en gammal klassiker: John W. Brunius gjorde mot slutet av stumfilmstiden tre stora svenska filmer som en värdig avslutning på den svenska storhetstiden inom stumfilmen: Karl XII, Fänrik Ståls sägner och Gustav Wasa. Den tredje är den mest imponerande med Edvin Adolphson som Kristian Tyrann skildrad med skakande psykologiskt djup, samt den store Gösta Ekman som en oemotståndligt skön och heroisk Gustav Eriksson Wasa. Denna film renoverades på 50-talet och fick musik tillagd, en film som jag älskade som barn och såg om och om igen och aldrig kunde se mig mätt på för dess utsökta bildkompositioner och högt uppskruvade dramatik.

Samma egenskaper utmärker ”Fänrik Ståls sägner” som först i år blev tillgänglig genom nätet. Denna bortglömda stumfilm i det stora formatet är oerhört glädjande för den som älskar Finland och känner sin Runeberg, ty man känner igen nästan varje detalj. De episka scenerna är noggrant återgivna, skådespelarna är alla ypperliga, och deras spelglädje är uppenbar i denna film, de rustika miljöåtergivningarna är förtrollande naturliga och äkta, många scener är direkt gripande, och episoderna är genialt ordnade i en imponerande komposition, så att första delen avslutas med Sveaborgs sorgliga fall och andra delen kröns av Döbelns oemotståndliga heroism vid Jutas och Sven Dufvas episka tragedi. Vad man saknar är Duncker, men Sven Dufva är god nog och gör ett utsägligt intryck som final som symbol för hela detta olyckliga krig. Fänriken själv och hans berättelser löper liksom i dikterna som en röd tråd genom hela filmen där han underhåller den unge Runeberg i det enkla torpet.

Filmens starkaste behållning är dock den ljuvliga återgivningen av en genuin allmogemiljö. Filmen var svensk med Edvin Adolphson i rollen som Döbeln, men filmen

spelades in i Finland, man känner igen nästan vartenda landskap och kyrka och träd, och alla statisterna är finnar. Det är alltså egentligen den mesta svensk-finska film som har gjorts.

En av Albert Edelfelts många utsökta illustrationer till "Fänrik Ståls sägner", vilka alla utmärks av realistisk äkthet och den typiska Edelfeltska stilfullheten..

Den första av dessa tre svenska storfiler, Karl XII med Gösta Ekman, som grundlade dennes världsrykte, finns ännu inte tillgänglig på nätet.

Fänrik Ståls sägner som film inspirerade oss till att fräscha upp vår Runeberg genom att introducera honom som podcast på nätet:

<https://www.youtube.com/watch?v=RfJgizmck-g>

Några musikfilmer

En av de mest klassiska musikfilmerna av alla är den historiskt inkorrekt men psykologiskt träffsäkra "A Song to Remember" från 1945 om Chopin, som spelas av Cornel Wilde, en ungrare som kvalificerade sig i fäktning till olympiaden i Berlin men hoppade av för att enbart bli skådespelare i Hollywood – han fick en Oscar för denna roll. George Sand spelas av den vackra Indienfödda Merle Oberon och Liszt av en tvättäkta ungrare – båda är fullkomligt övertygande, medan priset i filmen dock tas av Paul Muni som Chopins lärare och samvete, som vågar försvara Chopin, hans ideal och universella betydelse mot George Sand, som bara är intresserad av att ha honom för sig själv. Vem vinner? Paul Muni förödmjukas och George Sand tappar ansiktet, medan Chopins polska pathos driver honom till självutplåning.

Filmen "Song Without End" om Franz Liszt är från 1960 och mera historiskt riktig. Liszt spelas här av Dirk Bogarde, som inte liknar Liszt det minsta lilla men ändå lyckas göra ett övertygande porträtt. Den vackra Capucine spelar den ryska prinsessan Wittgenstein som blev den sista älskarinnan i Liszts liv. Filmen är stilfull, oerhört vacker hela vägen och en stor musikupplevelse, om man dock måste beklaga Liszts öde här som i verkligheten att tillbringa den sista tredjedelen av sitt liv (25 år) på torken i Vatikanen.

"Das Dreimäderlhaus" har filmats två gånger, första gången med Richard Tauber 1934, en film som inte finns lättillgänglig, och andra gången 1958 med Karlheinz Böhm som Schubert. Denna film är lika bedårande allt igenom som Schuberts musik, som endast har någon liten konkurrens av Beethovens, som faktiskt förekommer här i några scener, spelad av den fullständigt övertygande Ewald Balsler, som ju gjorde denna stora roll i Beethovenfilmen "Eroica" tio år tidigare. Framträdandet som Beethoven här utgör en mycket passande extra avslutning till den filmen.

Karlheinz Böhm är son till dirigenten Karl Böhm och har alltså haft med sig musiken i bagaget från början. Ingen hade kunnat göra rollen bättre. Filmen levandegör Schubert och

hans vänners liv med alla deras damer på ett fullkomligt betagande sätt – detta är en film att njuta av för fulla muggar från början till slut, och allt är så genuint Wienskt – österrikiskan som talas genom hela filmen är så tydlig, att kan man bara litet tyska förstår man ändå allt, då ändå handlingen samtidigt är självklar. På svenska hette filmen ”Jungfruburen” och är i färg.

”*Broadway Melody of 1940*” är en Fred Astaire-film men utan Ginger Rodgers – i stället är det Eleanor Powell, men hon är inte sämre hon. Det är mera en musik- och showfilm än något annat, och det är Cole Porters musik som gäller här. Två av hans bästa melodier dominerar hela filmen, ”*I Concentrate on You*” och ”*Begin the Beguine*”, som tillsammans består oss en överväldigande final av stilfull prakt och nästan oöverträffbar skönhet i sitt slag.

”*Deception*” från 1947 är något så ovanligt som en musikalisk thriller, och den centrala scenen här är Carnegie Hall. En cellist kommer till New York efter krigets Europa (Paul Henreid) och återfinner sin fästmö från före kriget (Bette Davis) vars hela liv dock kontrolleras av kompositören och dirigenten Claude Rains, som är ett monstrum. Det är hans film mera än de andras. Varje scen med honom är en praktuppvisning i gammal god brittisk skådespelarkonst när den som är som bäst, och till och med som dirigent i aktion på podiet under en kritisk generalrepetition är han imponerande övertygande i sin roll. Bette Davis slits mellan honom och cellisten, som båda gör anspråk på henne och har förskräckliga temperament, varför det går som det går, – och den stora frågan är vad som händer efter att filmen är slut. Fritt fram för ohejdbara spekulationer. Som alltid säger Bette Davis ögon mer än alla hennes repliker, och detta var den sista av hennes många enastående filmer för Warner Brothers. Efter denna skulle hon ständigt få allt mindre roller, tills Robert Aldrich drog fram henne i förgrunden igen i den makabra ”*Whatever Happened to Baby Jane?*”.

Till slut måste vi dra fram den magnifika ”*Carnegie Hall*” ur glömskans gömmor. Den gjordes 1947 och är en gripande tribut till detta konserthus, som hotades av rivning men räddades i sista stund genom alla den tidens ledande musikers gemensamma ansträngningar. De flesta av dessa förekommer i filmen i unika soloframträdanden: Artur Rubinstein, Jascha Heifetz, Gregor Piatigorsky, Fritz Reiner, Artur Rodzinski, Lily Pons och till och med Tjajovskij (på avstånd, förstås personifierad av en annan). Handlingen är enkel men gripande: hustrun till en pianist ser sin man gå under i dryckenskap och lever sedan bara för sin son, som hon till varje pris vill att skall göra samma karriär fast bättre, varpå sonen gör revolt, och modern lämnas ensam med sina krossade drömmar men tröstas av bland annat en sådan som Jascha Heifetz.

Vad sonen gör revolt emot är musikens omänskliga krav. Jascha Heifetz personifierar dessa. Han hade dåligt rykte om sig av att vara omänsklig, kall och hård, men hans ord till modern vittnar om motsatsen. Hjärtat finns där om dock undanskymt av den formidabla musikpassionens övermänskliga prestationskrav, värre än nästan några andra mänskliga plikter; men hans små ord till modern som tröst är nyckeln till hela filmen, ingenting hade kunnat trösta henne mera, och de måste försona vem som helst med även den stora musikens mest vidunderligt avskräckande väsen.

Några mässor

Det stora portalverket till den seriösa kyrkomusikens väldiga repertoar av katolska mässor är faktiskt komponerat av protestanten Johann Sebastian Bach, och man har aldrig upphört att diskutera varför han egentligen komponerade det. Mässan var inte något beställningsverk, och ändå är det hans mest monumentala kyrkomusikaliska universalverk,

som aldrig uppfördes under hans levnad mer än portionsvis. I likhet med flera av hans ”onödiga” och mer avancerade kompositioner, som *Ein musikalisches Opfer*, *Die Kunst der Fuge* och andra samlingen av *Das Wohltemperierte Klavier*, är det högst antagligt att han inte komponerade dessa verk av några andra skäl än ideella och därför egentligen mest för sin egen skull.

Men att en protestant då komponerade en så monumental och demonstrativt överväldigande katolsk mässa måste ju ha fått hans protestantiska omgivning och samtid att höja på ögonbrynen. Nej, den vållade aldrig någon uppståndelse, just för att den aldrig uppfördes – folk fick aldrig chansen att känna till den närmare. Den fullbordades och lämnades därhän för avlägsna framtida generationer att upptäcka, gotta sig i och förbrylla sig över.

Dock torde den huvudsakliga drivkraften bakom Bachs massiva ansträngningar bakom detta verk ha varit de utmaningar verket erbjöd, vilka nästan enbart var musikaliska. Att mässan är katolsk är ovidkommande i sammanhanget. Sin Mattheuspassion hade han komponerat till enbart tyska texter, men det mesta av Mattheuspassionen är recitativ, alltså tonsatt talspråk, medan den latinska mässtexten aldrig är något talspråk utan klangfull högtravande nästintill poesi hela vägen. Latinet har alltid gjort sig bättre musikaliskt än något annat språk, om man som enda rival betraktar italienskan, som ju ingenting annat är än det moderna latinet, som dessutom från början etablerade sig som musikens modersmål. Den protestantiska mässtexten erbjöd inte alls samma musikaliska inspiration som den latinska. Ställda bredvid varandra ter de sig ungefär som ett palats mot en hydda. Det är högst sannolikt att Bach lade ner sitt livs största ansträngning som kompositör på denna mässa inte för att den var katolsk och universell utan för att den var oemotståndligt och överlägset musikalisk.

Bachs H-moll-mässa utgör därmed portalen till den stora mässlitteraturen inom musiken, som kanske är dess största avdelning, och denna katedral till mässa har i sitt slag aldrig överträffats eller ens kommits i närheten av. Närmast kommer Mozart med sin C-moll-mässa, som han komponerade i 20-årsåldern men som aldrig blev färdig – största delen av Credo fattas, och Agnus Dei blev aldrig av. Troligen började han arbeta på den som anställd hos ärkebiskopen i Salzburg som huvudansvarig för stadens sakrala musik och konserter, och den är tydligt inspirerad av både Bachs höga föredöme men även Händels och påvisar nästan övertydligt en ambition att konkurrera med Bachs H-moll-mässa – vissa partier i Gloria överträffar faktiskt Bach, framför allt den mästerverliga avslutande dubbelfugan. Men varför fullbordade då Mozart aldrig detta mästerverk, som kunde ha blivit hans främsta? Den frågan ställer man sig ännu idag. Redan som 26-årig började Mozart tröttna på sin anställning hos ärkebiskopen och flyttade till Wien, och troligen avbröts arbetet på mässan redan då om inte tidigare. Den uppfördes i sitt ofullständiga skick i Salzburg i oktober 1783 mest för att Mozart ville att hans unga hustru skulle få briljera i den som solist. Sedan övergav han Salzburg för gott och såg aldrig mera åt sin stora C-moll-mässa för att i stället hänge sig åt det vilda komponerandet av operor, där han såg att han kunde göra en insats, vilket han gjorde med besked.

Han gjorde dock sedermera ett antal mässor, men de var beställningsverk, och Haydn komponerade också mässor på beställning. Sådana beställningsmässor är nästan alltid mindre intressanta än de stora självsvåldiga utbölingsverken. Det största av dessa är väl Beethovens stora *Missa Solemnis* som han komponerade som helt döv vid sidan av sin sista symfoni, han var över 50 och ansedd som passé för länge sedan och i princip skrotad av sin samtid som en hopplöst strandad anakronism genom sin dövhet men skapade ändå detta utomordentliga storverk, som väl är hans yppersta komposition. Det är obegripligt att han kunde komponera sådan musik som fullständigt döv.

Gjorde han det då bara för att ”gripa sitt öde vid hornen” och bevisa att han kunde bemästra sin dövhet? Nej, troligen var anledningarna till detta friviliga katedralbygge med egna medel flera. Hans mässa har beskrivits som ”den mässa som definitivt lyfter mässan ut ur katedralen”, den är för högtidlig och magnifik för att längre rymmas i någon kyrka eller något liturgiskt sammanhang, och bitvis är den dessutom påtagligt dramatisk. Här kommer vi till en annan av de stora attraktionerna bakom så många kompositörers angripande av den latinska mässan.

Den katolska mässan består av fem satser, *Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus* och *Agnus Dei*. Kyriesatsen är en bön som innerligt åkallar gudomens förbarmande. Gloriasatsen är ett förhålligande av denna gudom med dess representant Jesus Kristus och den Helige Ande och är utpräglat lyrisk och extatisk, men den innehåller även det dramatiska kapitlet om Kristi lidande och död, som ingen kompositör underlåtit att efter bästa förmåga dramatisera. Credosatsen är trosbekännelsen, som vållat många kompositörer problem, som redan nämnt hoppade Mozart över större delen av detta, och det är också den svagaste delen av Beethovens stora mässa, även om han rätar upp den och ger den ordentligt med vind i seglen genom den spektakulära slutfugan, som hela tiden överträffar sig själv. Sanctus är profeten Jesajas uppenbarelse av gudomen, även här brukar kompositörerna göra sitt bästa för att utsmycka denna härlighet med svindlande fugor, medan dock Bachs version väl är den som kommer Jesajas gammaltestamentliga uppenbarelse närmast. Agnus Dei är återigen en bön men med focus på Guds Lamm, alltså den lidande Kristus, som dock leder fram till en försonande avslutning genom bönen om frid.

Själva mässtexten är alltså full av dramatik och *gefundenes fressen* för varje tonsättare som kände för musikalisk dramatisering, då mässan i själva verket innehåller allt från den innerligaste ödmjukhet till den högsta extas, från den djupaste fromhet till den mest majestätiska härlighet. Och den som går längst i dramatiseringen av den katolska mässan är Beethoven.

Den går så långt att den stundom nästan driver det teatraliska till parodi på sig själv, främst i Credo, men genom denna sats fantastiska avslutningsfuga räddas hela verket upp till en nivå som det sedan bibehåller genom de vackraste *Sanctus-* och *Agnus Dei-*satser som komponerats, fastän Beethoven inte kan avhålla sig från att dryga ut dessa satser med fullständigt oegentliga bisarrerier. Han inleder sin Sanctus så lågmält som möjligt för att sedan brista ut i ett nästan hysteriskt triumferande fugato, medan sedan den långa *Benedictus-*satsen utmärks av ett märkligt dominerande violinsolo, nästan som mellansatsen i en violinkonsert.

I hans *Agnus Dei-*sats händer allting och nästan på en gång. Det förekommer till och med ett slagfält med krigsmusik och drabbning innan han äntligen låter allting sjunka in i den eviga friden. Bara dessa båda satser, *Sanctus* och *Agnus Dei*, är nog för att höja denna mässa över alla andra mässor inklusive Bachs och Mozarts.

Schubert åstadkom sex mässor, av vilka den sista, komponerad under hans sista år, väl är den mest berömda och aktningvärda. Den utmärks hela vägen genom Schuberts sedvanliga skimrande melodik och varma harmonik, om dock även han gör sitt bästa för att dramatisera de mera spännande och blodiga partierna, men sitt största pathos åstadkommer han genom sin mycket starka *Agnus Dei-*sats. Denna är laddad och oförglömligt dramatisk helt igenom, och inte ens den slutgiltiga friden kan dämpa intrycket av denna dynamiska dramatik med sin virtuosa melodik.

Även Cherubini komponerade mässor, men den enda efter Schubert som tog upp mässkomponerandet för dess egen skull var Anton Bruckner, som skapade tre mässor, som alla hör till den stora traditionen, även om den andra till stor del är *a cappella*, alltså utan ackompanjemang, med endast sporadiskt blåsarackompanjemang, medan de andra två båda är med full orkester, där han lägger särskild nästan teatralisk tonvikt vid uppståndelsen. Alla

dessa tre mässor är dock egentligen snarare kammarmässor och knappast lämpliga för annat bruk än mindre sammanhang. De stora mässornas tid är förbi.

Dock får vi inte underlåta att nämna en annan intimare mässa, som hör till de stora undantagen i mässlitteraturen, även om den mässan till formen är den minsta. Efter sin största opera *Vilhelm Tell* slutade Rossini komponera för att nästan uteslutande ägna sig åt matlagning. Han kände att han gjort sitt och inte behövde göra mera, hans operor hade ju gjort honom till världens genom tiderna rikaste kompositör, men på sin ålderdom förföll han till vad han själv kallade *sin ålderdoms synder*. Dessa var små extra kompositioner, av vilka de mest betydande båda var sakrala verk, *Stabat mater* och *Messe solennelle*. Denna solenna mässa är skriven för kör och solister, men även kören skall helst bestå av solister och ej vara större än en dubbelkvartett, med piano och harmoniumackkompagnemang. Detta är kanske Rossinis mest intressanta och framför allt mest musikaliska verk, samtidigt som denna mässa verkligen är solenn och desto mera så just för dess ytterst intima karaktär.

I Kyriesatsen förekommer det rentav ett *a capella*-ställe som anknyter direkt till Palestrina. Annars bjuder mässan på allt: melodierna är oemotståndliga, många är direkt slagfärdiga, så att man gärna återvänder till dem, vissa arior är ordentligt dramatiska utan att bli operamässiga, andra arior är rytmiskt suggestiva och nästan mörka till karaktären, medan *Agnus Dei*-satsen består i all sin intimitet samma dramatiska laddning och kulminering som densamma i Beethovens *Missa Solemnis*.

Detta är koncentrerad kammarmusik i sin yttersta finstilthet och intimaste innerlighet, som den store operakompositören valde att ge formen av en mässa, i egenskap av sin ålderdoms sista synd.

Så har vi slutligen Puccinis ungdomssynd *Messa di Gloria*. Puccini kom från en lika anrik musikerfamilj och släkt som Bach, Couperin och Scarlatti, hade musiken i blodet och var i praktiken född till att bli kyrkomusiker som så många i sin familj. Denna mässa blev dock det enda resultatet, ett ungdomsverk som han själv lade åt sidan för att aldrig mer befatta sig med någon form av kyrkomusik utan bara med operor, och denna den kanske mest lyriska mässa som komponerats återupptäcktes inte förrän i modern tid. Liksom all Puccinis musik glänsar den av både harmoniska och melodiska finesser och infall och togs väl emot från början för att snart sjunka i fullständig glömska. Den uruppsattes i Sverige först 1979 och då i Annedalskyrkan i Göteborg med den kör under Bo-Urban Nordgren som jag sedermera själv förblev aktiv i under 25 år (1986-2011).

Den fantastiska arkitektur, melodiska klarhet och virtuositet som Mozart visade prov på i sin stora C-moll-mässa ådagalade han på nytt i sitt sista verk, hans dödsmässa eller *Missa di Requiem*, men då kommer vi in på en helt annan litteratur. Det tar vi en annan gång.

Abasverus minnen, del 148: Den förlorade sonen

På tal om mina minnesvärda konsertupplevelser, befann jag mig i oktober 1783 i Salzburg och fick där vara med om uppförandet av en högtidlig mässa i samband med en gudstjänst, som tydligen var ett beställningsverk av ärkebiskopen av Salzburg, men det var inte vilken mässa som helst. Jag förbryllades av dess fragmentering, ty det saknades flera satser. Bland annat avbröts Credo efter något av hela mässans musikaliska höjdpunkt i arian *Et incarnatus est*, och *Agnus Dei* uteblev helt. Vad var detta för en mässa? Jag vände mig till en av musikerna och frågade honom till råds, men han kunde inte upplysa mig närmare om mysteriet. Han ryckte på axlarna och sade: "Fråga kompositören." Jag fick dock uppfattningen att det sargade och stympade verket tydligen var resultatet av en schism mellan kompositören och hans arbetsgivare, ärkebiskopen av Salzburg, men det var oklart

om ärkebiskopen avskedat sin kompositör eller om kompositören själv sagt upp sin tjänst. Han var emellertid i Salzburg nu på tillfälligt besök från Wien, där han tydligen bodde.

Jag fick inte träffa kompositören, men jag fick träffa hans far, som bekräftade det olyckliga förhållandet. ”Förgäves har jag tjatat på honom att han skulle hålla fast vid sin tjänst, som är hans enda trygga ställning i livet, men han insisterar på sina äventyrsplaner, då han bara vill komponera operor och strunta i tryggheten i en fast anställning, och den här mässan är ju verkligen beviset på att han är lika kvalificerad som kyrkomusiker som Händel och Bach. Men han är halsstarrig och ansvarslös. Dessutom är han nygift, och han kom hit för att presentera sin hustru för mig, som tycks vara lika slarvig som han, och de har redan barn i kommande, som de inte kan ta hand om, då han bara spelar bort sina pengar på biljard och dessutom nu inte längre tjänar några. Ack, vad skall det bli av honom!” Och han slet sig i sitt hår.

När han nämnde Händel och Bach hajade jag till, för det var just det i mässan som hade slagit mig. Jag hade tyckt mig känna igen den Bachska arkitekturen i mässan, Thomaskantorn hade ju i ett slags obstinat nyckfullhet fått för sig att som sin största skapelse komponera en latinsk mässa av så överväldigande proportioner att den aldrig kunde uppföras, fastän han var protestant, och samma proportioner hade jag tyckt mig skönja i denna väldiga Salzburgermässa, men denna musikaliska katedral var lämnad på hälft. Varför?

”Men varför har han inte fullbordat denna fantastiska mässa?” frågade jag den olycklige fadern.

”Ack, det är en tragedi,” sade han. ”Denna ofullbordade mässa är inseglet på hans öde. Han kommer aldrig att kunna göra något ordentligt, och jag kan bara ge mig själv skulden för det. Jag drev honom för hårt som barn och stressade honom med våra oändliga Europaturnéer, han är ju musikhistoriens största underbarn, och jag kunde ju inte bara lämna detta ljus under skäppan utan såg det som min plikt att se till att hans musikerljus borde få upplysa hela Europa, men hans hälsa blev lidande, han hämmades i sin uppväxt, fick ingen riktig utbildning och kunde bara musik. Att han kunde musik bättre än någon annan gjorde honom emellertid ohjälpligt opraktisk och handikappad som förmögen till att klara sig själv, och dessutom har han alltid lidit av ohälsa. Jag måste ha gjort något fel i min hårda uppfostran av honom, men jag kan inte begripa vad det kan ha varit. Jag tror inte att någon far hade kunnat göra mera för sin son i hans egenskap av underbarn än vad jag har gjort, och ändå känner jag mig dödligt skyldig, men jag vet inte till vad.”

Här förelåg ett dilemma, men det var omöjligt att begripa sig på det. Jag var tvungen att ta reda på det av det unika kompositörsnillet självt.

Jag lyckades till slut få träffa honom, och mina värsta farhågor angående hans situation besannades genast. Han levde i armod, kunde inte försörja sin familj, var slarvig och ägnade sig maniskt åt verklighetsflykt genom främst biljardspel, som han generöst slösade bort de få pengar han rörde sig med på, misskötte sin bräckliga hälsa och hängav sig dessutom åt nästan fanatiskt kroniskt överarbete.

”Men lugna ner er,” sade jag till honom. ”Ni kan inte hålla på så här. Ni skaffar er en växande familj medan ni inte ens kan försörja er hustru, och om ni inte sköter er hälsa bättre kommer ni att dö i förtid,” försökte jag säga strängt till honom.

”Min hälsa var körd från början,” sade han lättvindigt ursäktande. ”Min far körde för hårt med mig som barn på sina turnéer, och när jag blev sjuk fick jag aldrig chansen att bli frisk ordentligt. Jag har varit sjuk ända sedan jag etablerades som underbarn. Jag gjordes till ett spektakel att visas upp för världen som en sorts övermänniska, medan det faktum att jag bara var en dödlig människa helt kördes över – folk ville ju njuta av musiken, och musiken var viktigare än människan. Musiken blev mitt livs slavdrivare, det var inte min fars fel, som musiker själv hade han inget annat val än att låta musiken skena iväg med mig från början

och låta den ha sin gång med mig, det är som om jag aldrig hade haft ett eget liv utan att det var musiken som använde mig som medel, och jag kan ingenting göra åt saken, bara fortsätta hålla på och uppfylla min plikt mot min hårda slavdrivare musiken. Det finns ju trots allt ingen som kan komponera som jag.” Och han log nästan förläget som i ett beklagande av att han ingenting kunde göra åt sitt eget hopplösa fall.

”Men ni hade ju en god ställning i Salzburg, den gode ärkebiskopen där gav all den trygghet och arbetsro ni kunde behöva och begära, ni hade förträffliga musiker till ert förfogande, och ni skapade en mäsas som inte står Bachs stora mäsas efter.”

”Jag vet. Den är min hyllning till mina stora föregångare Bach och Händel. Jag kunde ha blivit som de men blir det aldrig. Den mässan är som mitt avsked till musiken. Jag är dödfödd. Musiken blir aldrig mer för mig än en besatthet och addiktion som kommer att driva mig i döden, då min mänskliga hälsa är för otillräcklig för att kunna leva upp till den. Min far har själv tagit ärkebiskopens parti mot mig och nästan försökt tvinga mig att behålla min goda ställning, men jag kan inte göra operor i Salzburg. Kyrkomusiken är inte för mig. Tyvärr måste jag avfalla. Jag är lika bra som Bach men kan aldrig efterträda och efterlikna honom. Mitt öde är att inte få bli mer än ett sviket löfte och något av en Bachs förlorade son.”

Och han log ett oändligt melankoliskt leende som samtidigt rymde en skälmsk komediants utsägliga överflöd av humor med en tragisk underton.

Plötsligt förstod jag honom. Han var märkt av ödet från början. Han skulle aldrig bli frisk, så han såg det som sin enda möjlighet att lura sitt öde att arbeta ihjäl sig, leva så hårt som möjligt och få så mycket gjort som möjligt innan det var för sent. Han såg det som sitt kall att komponera operor i stället för mässor. Han hade kunnat bli en ny Bach och Händel, om inte hans far från början drivit hans kapacitet som musikaliskt underbarn för hårt, så att gossens hälsa från början blivit lidande och blivit ohjälpligt skadskjuten innan han ens hunnit bli en riktig människa, och denna skada kunde han bara åtgärda genom att leva så intensivt som möjligt den korta tid han hade att leva. Jag kunde ingenting göra åt saken, och inte han heller. Han var hjälplöst förlorad från början, och han var medveten om det.

Men den fantastiska C-moll-mässan vittnar ännu idag om vilka lysande förutsättningar han faktiskt hade. Credot blev aldrig fullbordat, och dess *Agnus Dei* blev aldrig komponerat, men det magnifika *Gloria* är bara det en fullvärdig efterföljare och jämlike till Bachs stora H-moll-mässa. Den hisnande dubbelfugan som dess avslutning måste sända kalla kårar utefter ryggen på alla lyssnare för alla tider. Ja, han var i sanning Bachs efterträdare, och den ofullbordade mässan står som ett monument över denna förlorade sons tragedi, men det har aldrig uppstått någon annan lika fullvärdig arvinge och förvaltare av den musikhistoriens högsta musikalitet, som dessa båda mässor står för, än Wolfgang Amadeus Mozart.

Några milstenar, november-december 2015

november

- 8 Alain Delon 80 år.
- 10 Richard Burton skulle ha fyllt 90.
- 11 Bibi Andersson 80 år.
- 14 Claude Monet 175 år.
75 år sedan de förödande tyska bombningarna av Coventry.
- 17 Rock Hudson skulle ha fyllt 90.
- 20 Bobby Kennedy skulle ha fyllt 90.
- 21 Goldie Hawn 70 år.

- 22 Terry Gilliam 75 år.
40 år sedan Juan Carlos av Spanien blev kung.
- 25 Augusto Pinochet 100 år (död)
december
- 1 Woody Allen 80 år.
Bette Midler 70 år.
- 2 Julie Harris skulle ha fyllt 90 år.
- 4 Edith Cavell 150 år, berömd sjuksköterska och spion i första världskriget.
- 7 Eli Wallach 100 år.
200 år sedan avrättningen av den Napoleontrogne marskalk Michel Ney
- 8 Jean Sibelius 150 år.
100 år sedan hans femte symfoni uruppfördes.
Sammy Davis Jr skulle ha fyllt 90.
- 9 Elisabeth Schwarzkopf 100 år.
- 12 Frank Sinatra 100 år.
Dionne Warwick 75 år.
- 13 Dick van Dyke 90 år.
- 15 500-årsminnet av Alfonso de Albuquerque.
- 16 100 år sedan Einstein publicerade sin allmänna relativitetsteori.
50 år sedan William Somerset Maugham gick bort
- 19 Edith Piaf (Edith Giovanna Gassion) 100 år.
- 20 Aziz Nesin 100 år.
100 år sedan evakueringen av ANZACs vid Gallipoli.
- 21 Frank Zappa skulle ha fyllt 75 år (blev bara 52).
- 28 Westminster Abbey i London 950 år.
- 29 Robert Ruark 100 år
- 30 Rudyard Kipling 150 år.

Tålamodsresan, del 12: Tillbaka till Leh

På morgonen avreste Pradip, men vi lovade varandra att träffas igen i Leh till middag på måndag på Tenzin Dickey.

Vädret var alldeles idealiskt denna morgon, som sommaren tog ny fart. Sven med sin tvekan inför att våga satsningen mot Zanskar skulle troligen få både en kick och fart på sig för att genast kasta sig ut på äventyret. Själv beredde jag mig på att ta det lugnt denna söndag.

Något måste man väl ändå röra på sig, så jag gick ut på en liten promenad i ett försök att till fots nå det spektakulära serpentinlandskapet, där den gamla landsvägen ringlar sig upp mot Lamayuru långt ovanför klostret längs en 9 km längre väg än den nya. Jag hade tänkt mig att nå serpentinerna efter 4 km, men det visade sig vara betydligt längre. Det blev 9 km, men så fick jag också lön för mödan genom kanske resans häftigaste fotograferingar. Man ser och finner naturen bäst i Ladakh med att vandra, och så får man också de mest tacksamma fotomotiven.

Jag hade tänkt mig en vandring på två och en halv timmar och vara tillbaka till klockan ett, för att sedan eventuellt ta med mig Sven till Atitse, om han fanns kvar. Men det blev 18 km på fyra timmar, så när jag kom tillbaka halv 3, chockerad av den digra förseningen, var jag ganska uttröttad. Ändå gick jag ner till Dragon för att se om Sven väntade på mig. Mycket riktigt, han hade gett sig iväg på sin veckovandring in mot Zanskar.

Inte heller orkade jag själv begå ytterligare en milsvandring över bergen upp till Atitse, utan det fick vara. I stället funderade jag över att stanna en dag extra. Det var frestande, men det är det varje år. Det är bara att komma tillbaka nästa år igen.

Lustigt nog fungerade internet bättre i Lamayuru än i Leh, där det inte fungerade alls, medan det i Lamayuru fungerade ibland, trots ständiga strömavbrott. Sålunda kunde jag hitta Thomas i Atitse på facebook och skicka honom en vänförfrågan i alla fall i stället för nöjet att få se honom igen idag.

Det var lite si och så på Shangri La. Min värd nyttjade flaskan så att det märktes och var bara nykter ibland. Första kvällen hade han glömt att han lovat mig middag, och andra kvällen hade han några gäster från Kashmir, som också var en aning överdrivna. En av dem kom sent på kvällen burdust och bröt sig in i mitt rum och vidare in på toaletten. Han hade väl misstagit mitt rum för toaletten, som låg i motsatta ändan av korridoren. Mitt rum var det enda på Shangri La som hade egen toalett. Han trampade redan in när jag, Sven och Pradip satt tillsammans vid vår middag och ville påtvinga oss sina kashmiriska affärer. Tyvärr är de flesta kashmirer sådana bufflar, som bara kan aggressiv marknadsföring.

Sista morgonen var vädret sämre igen med kall blåst och mycket moln, så det var inte så svårt att lämna Lamayuru. Ändå blev det nästan omöjligt. Alltid vill man stanna åtminstone en dag till.

När jag sade farväl till mitt värddpar hoppades jag som vanligt återkomma nästa år. Hittills har det lyckats 11 år i sträck.

När jag väntade på bussen dök efter bara några minuter upp en jeep som frågade om någon skulle till Leh. Jag nappade genast (för bara 300, 37,50 kronor), och med mig följde två äldre fransmän. De var synnerligen trevliga. Den yngre, bara i min ålder, var extremt pratsam, och det visade sig att de båda var i Ladakh för första gången och ändå hade gjort hela Indien inklusive Lingshed och visste det mesta om Ladakh genom idoga studier. De var ytterst ivriga och ställde mig tusen frågor inför sin planering om *the Sham Trek* eller *Baby Trek* och Nubra, och de planerade sin vistelse extremt noggrant och metodiskt. Den yngre hoppade av vid Alchi för att fortsätta upp till Likir, Yangthang, Rizong, Hemis Shukpachen, Themisgang, Tia och hela den baletten, medan den äldre, som var mera lågmäld, följde med mig till Leh. Båda hade varit en hel del i Skandinavien, och den äldre berättade, att han som 30-åring farit på motorcykel hela vägen upp till Kirkenes och ner igen och därvid undersökt hela den norsk-svensk-finska nordkalotten med Hammerfest och Nordkapp, vilket varit hans livs reseupplevelse – 1963! Han var alltså över 70 och gjorde nu sin första resa i Ladakh.

Han var mycket tacksam för all den hjälp och detaljerade information jag kunde ge i synnerhet om Nubra, och vi skildes uppe i Changspa, medan jag sedan gick ner till Lung Snon, där allt var som vanligt. Min magmedicin whisky hade precis räckt fram till Leh. Dagens viktigaste ärende blev att förnya den.

(I nästa nummer: *Uppbrott*)

Kalasresa med förvecklingar, del 10: Råa dagar i Darjeeling

För första gången någonsin i Darjeeling förelåg det ingen möjlighet att göra den spektakulära utflykten till Tiger Hill vid gryningen. Vädret tillät det inte. Det var kroniskt mulet, dimmigt och grått hela tiden under mina fyra dagar där. Johannes hade varnat mig, men jag hade tagit risken och åkt dit.

Lyckligtvis blev det inte mindre än 14 grader i vårt rum, den rumstemperaturen var förvånansvärt stabil, men det blev inte heller varmare. Dagstemperaturen i denna mulna dimmiga fuktighet var väl strax under 10 grader, men fuktigheten både i rummet och utanför gjorde att det kändes mycket kallare och råare.

Vid en middag hos mina tibetaner på Kunga hamnade jag bredvid ett äldre engelskt par från Southampton, och de var mycket oroad över den politiska situationen i Europa med dess allt starkare vridning mot höger. I England skulle det bli två folkomröstningar i maj, en om Europa, att lämna EU eller ej, och en om immigrationen. Liksom för Sverige var den muslimska invasionsartade folkinvandringen ett problem som aldrig förekommit tidigare, varför det var extremt svårt att hantera.

Jag försökte finna min unga vän Dollys son Sai Kishore, men när jag sökte upp familjen fann jag bara hans syster. Hon lovade andra gången att han skulle vara hemma när jag kom tredje gången lördag klockan 5, men när jag kom var ingen hemma utom två skällande hundar. Jag väntade i en timme. Sedan fick det vara.

Vi hade inte setts på tre år, och vår samvaro då hade varit enbart hjärtlig. Det var helt oförklarligt varför han nu två år i följd hade undvikit mig.

Däremot fann jag Håkans och Ingemars vän Dalai Lamas före detta livvakt hemma och i bästa välmåga. Jag sökte även Rachel och hennes son Alby, men de var inte hemma. De var någonstans på nya blomsteruppdrag, enligt deras värdinna, som jag hade ett långt samtal med. Hon visste aldrig när de skulle komma eller hur länge de skulle stanna.

Och så, när jag vandrade längs Gandhi Road, fick jag plötsligt se dem fullastade med ryggsäckar. Jag kände genast igen dem, och återseendet blev hjärtligt med kramar och varma omfamningar. De hade just kommit tillbaka, det var söndag morgon, men på måndag skulle jag fara vidare till Sikkim.

Jag hann se dem måndag morgon före min avfärd. Alby berättade stolt om sitt certifikat som nyutexaminerad diplomsinnehavare inom permaterapi, en framtidsvetenskap som handlade uteslutande om naturen och dess resurser, att leva strikt med dessa och utnyttja allt samt göra nya upptäckter inom naturens möjligheter. Han visade några exempel på detta, hur man genom att klyva ett bamburör, fylla det med ris och åter tillsluta det kunde få riset att jäsa och bilda ett ämne som till exempel var mycket effektivt för rensandet av rör särskilt vid förstoppningar. En annan process tillverkade ost direkt från mjölk bara genom en vev och en separeringsmaskin, som såg ut som en köttkvarn- Detta var definitivt en vetenskap för framtiden, och Alby var en pionjär.

Sålunda fick jag lyckan att återse mina närmaste vänner i Darjeeling åtminstone under ett kort ögonblick. Även de var på väg bort för att lämna Darjeeling för resten av vintern, så vi skulle tidigast ses igen nästa år.

Annars bjöd Darjeeling mest bara på råhet. Fuktheten gjorde att man frös oavbrutet, men värst var den fruktansvärda skvalmusiken. En modeaffär tutade ut detta oväsen i huvudgatan från morgon till kväll, fullständigt smaklös skräpmusik, men det värsta var rådhuskonserten. Denna pågick under hela söndagen. Det var inte musik. Det var oväsen och vrål under stroboskopiskt epileptiskt strålkastarackompanjemang, och det lät som kommet direkt ut ur helvetet. Det var inga mänskliga röster som sjöng, utan det var gutturala vrål som förstörde rösterna. Även lokalt folk stannade på långt avstånd utanför och undrade vad man egentligen höll på med där inne.

När Johannes och jag gick in på en restaurang, en av de fridsammaste, var televisionen på med hög skräpmusik á la Bollywood när det är som töntigast. Det var inga andra gäster i restaurangen, och det var tydligt att personalen hade detta på bara för sin egen skull. Johannes gick genast fram till dem och bad dem stänga av. Då de verkade ha invändningar insisterade han, och de stängde av.

”Gäster har alltid rätt,” sade han. ”Vi är inte till för deras skull, utan de är till för gästernas skull.” Och vi fick inta vår enkla lunch i fred.

Det svårbegripliga är hur folk alls kan acceptera detta. Redan som barn reagerade jag instinktivt och naturligt mot hög oväsensmusik och skrällande elgitarrers artificiella och skärande oväsens onaturlighet medan ingen annan tycktes göra det. Elförstärkt musik var

bara till för att genom extrem volym dölja det faktum att det inte var musik, varför oväsen-effekten i stället desto mera förvärrades, medan jag med åren bara blivit känsligare och reagerat mera akut mot detta.

Därför var det som en befrielse att få lämna Darjeelings råhet och musikaliska barbari. Jeepen tog mig ner till Jorethang, även den utsatte alla sina passagerare för hård oväsenmusik, men i Jorethang kunde jag åtminstone förnya mitt whiskyförråd. Den är billig i Sikkim, och för 30 kronor fick jag en mycket angenäm fullgod whisky vid namn *Blue Royalty*, som var ett fynd. Jag fick en jeep upp till Pelling, där mitt värdpar nu för 16-e året tog emot mig med öppna armar. Deras hotell Garuda, det äldsta i staden, var nu fördigpåbyggt, och vi satt länge uppe på den nya översta terrassen och hade ett givande samtal om det gångna året.

Jag hade i Jorethang observerat ett anslag om bekämpning av *dengue*, en farsot som jag trott bara förekom i Sydostasien och södra Kina, varför jag frågade min värd om detta. Han bekräftade att det förekom denguefeber både i Bombay och i Sikkim, medan den värsta sjukdomen numera inte var tuberkulos, som det brukat vara, utan cancer, mest magcancer och levercancer. Inte ens aids var längre aktuellt, ebola hörde man aldrig ens talas om, malaria hörde också forntiden till, som på 40-talet varit liktydigt med en dödsdom. På 80-talet var tuberkulos dödsdomen, medan nu till och med cancer kunde botas. Däremot förekom nya sjukdomar, som aldrig förekommit tidigare så att de märkts, som hjärntumörer genom mobiltelefoner och diabetes genom fetma.

Detta sista fenomen var särskilt uttalat. Jag hade nästan aldrig tidigare sett feta människor i Indien. Nu såg man putmagar överallt, nästan en på tio var en sådan, och även om det bar vittne om välfärd var det närmast en sjuk välfärd.

(I nästa nummer: *Stilla dagar i Pelling.*)

Tillbaka till Zanskar, del 4: Marianne

Vi hann ännu träffa Marianne den kvällen. Hon hade just kommit, och hon var mycket intresserad av Thakursamtalen. Johannes redogjorde för dem och bad mig korrigeras om det behövdes. Det behövdes inte. Sålunda kunde jag memorera dem ännu bättre.

”Europa har varit så naivt,” sade Marianne. ”Jag har full förståelse för Marine le Pen och för hennes framgångar och för alla de länder som vill förbjuda burkhan bara för att rikta ett välbehövligt slag direkt mot det mest mänskligt oacceptabla med islam – kvinnans ställning som husdjur. Jag har också förståelse för Viktor Orban i Ungern och Paavo Väyrynen i Finland som vill skicka tillbaka alla afrikaner till Afrika. Vi har en sekulär kultur och demokrati att försvara mot dem som vill påtvinga oss motsatsen. Så enkelt är det.”

”Frågan är om det är praktiskt möjligt,” sade Johannes. ”Muslimska invandrare är lokalt redan i sådana majoriteter att det blir svårt att bli av med dem.”

”Blir vi inte av med dem måste konflikterna bli värre. De genomför sharialagar, de knivhugger folk av ren desperation utan anledning, genom att de är hysteriskt religiösa är de helt otillförlitliga och kan när som helst ta sig till vad som helst, det är bara muslimer som blir självmordsbombare, och den där norrmannens massaker på en massa socialdemokrater kan jag bara se som ett naturligtvis fördömansvärt och missriktat men ändå teoretiskt förståeligt utslag av förtvivlan över att hans egna socialdemokratiska landsmän släppt in en massa muslimer i landet.”

”Så du kan inte heller ta muslimerna i försvar.”

”Jag är den sista som kan göra det efter allt vad de har gjort i Frankrike.”

”Zigenarna då. Sarkozy gjorde ju sig avskyvärd över hela Europa när han för en del år sen ville sparka ut alla zigenare ur Frankrike. Hade han rätt eller fel?”

”Det kan väl du svara på, Christian, som bor i Sverige, där romernas situation blivit ett allmänt problem.”

”Jag kan varken försvara Sarkozy eller säga att han hade rätt. Under de senaste två åren har Sverige översvämmats av romer som utmärkt sig som tiggare utan att vara det minsta fysiskt handikappade. Många av dem är riktigt söta unga damer. De gör ingenting utom att bara sitta i gatan och tigga. Jo, en sak gör de: de har ständigt sina mobiltelefoner tillgängliga, som de alltid pratar i. Jag undrar vem som betalar deras mobilräkningar. Är det välfärden? Och folk är dumma nog att ge dem pengar. De kommer bara hit för att göra sig förtjänster på tiggeri och sociala pengar och sedan resa hem igen med klirr i kassan. Till och med i Indien finns det anslag uppsatta som ber allmänheten att inte uppmuntra tiggeri. Nej, det är fel att skicka hem dem, men det är också fel att ge dem pengar. Om folk inte var dumma nog att ge dem pengar skulle de inte komma hit.”

”Och när de väl kommit in i landet och skaffat sig fotfäste stannar de och utvecklar sin parasitism så länge det går. De kan inte annat. De duger inte annat till. Det bevisar de med att vägra arbeta fastän de är arbetsdugliga.”

”Så Thakur ville inte bränna Koranen, och du vill inte utvisa romer, Christian. Vad vill du inte göra mot muslimerna och romerna, Marianne?”

”Vad menar du?”

”Du ville inte ta ställning till Sarkozys utvisning av romer. Du överlät frågan till Christian. Vill du ta ställning nu?”

”Jag håller med Christian. Man kan inte bara utvisa romer. Men man kan låta bli att ge arbetsdugliga tiggare pengar.”

”Det tycks vi då alla tre vara överens om. Och muslimerna? Vill du utvisa dem?”

”Ja, om de gör skada. Om de inte sköter sig begär de att bli utvisade, och det är en skam om vi då inte utvisar dem.”

”Och har du någonting mot muslimer, Christian?”

”Bara deras arrogans och förmätenhet. De kommer hit fullständigt okunniga om vår kultur och kräver då att få påtvinga oss deras. Vår anrika västerländska kultur och civilisation med dess arkitektur och enorma diktning, dess filosofi och mysticism, dess extremt högt utvecklade klassiska musik med balett och utomordentlig filmkonst i släptåg, vår konsthistoria med hela renässansen, barocken, rokokon och romantiken med deras estetiska rikedom, allt detta betyder ingenting för dem mot deras koranskolor och sharialagar, som förbjuder alkohol, bildkonst, självständiga damer, vackra kläder och att män rakar sig. Det är en odräglig arrogans och förmätenhet som bara beror av den grovaste okunnighet och ignorans, som dess värre är självvald.”

”Och vad vill du göra åt saken?”

”De har inget val. De måste assimileras eller acceptera att aldrig bli accepterade.”

”Du och Marianne tycks vara ganska överens.”

Ja, vi var helt överens, och inte ens Johannes kunde försvara muslimerna.

5. Försvar för islam

”Nå, var kommer rasismen in i bilden?” undrade jag.

”Alla semiter är antingen muslimer eller judar. Jag vet inget semitiskt folk som inte är muslimer utom judarna. Således gäller termen antisemitism egentligen lika mycket mot semitiska muslimer som mot judar medan den helt felaktigt oftast kommit att gälla mest bara judar. Men alla muslimer är inte semiter. Det finns de turkiska folken som nästan bara också är muslimer samt delar av de malajiska folken, främst i Indonesien, Malaysia och

Filippinerna, som inte alla är muslimer. Så finns det många färgade muslimer i Afrika som inte heller är semiter. Skall alla dessa omfattas av antisemitismen bara för att de är muslimer?”

”Vi tycks behöva uppfinna ett nytt begrepp,” menade Marianne, ”men de flesta jag känner som är antisemiter är det mot alla judar och muslimer.”

”Så har vi den komplicerade frågan om judarna, som inte alls är något enhetligt folk, då de är kraftigt uppblandade med nästan alla andra folk på jorden. Att behandla dem som ras är därför helt fel. Man kan avsky Israel för dess aggressiva politik, man kan avsky judendomen för dess monoteistiska fanatism, som även omfattas av muslimer, men man kan inte avsky judar för deras rastillhörighet. Det är irrationellt och absurt.”

”Antisemitismen tycks mig bli ett alltmer luddigt begrepp,” menade Marianne.

”Precis. Det är ett begrepp som måste definieras tydligare. Hur upplever du antisemitismen i Frankrike?”

”Den rationella antisemitismen i Frankrike riktar sig konsekvent mot alla muslimer men bara mot ortodoxa judar och, som du säger, det politiskt aggressiva Israel. Den vänder sig inte alls mot assimilerade judar eller några judar alls som bemödar sig om att leva som vanliga människor. Tvärtom. Dessa är de bästa medborgarna, medan muslimer nästan aldrig kan bli några goda eller pålitliga medborgare i vårt sekulära samhälle.”

”Omfattar Marine le Pen samma inställning?”

”Jag tror det. Alla goda fransmän gör det.”

”Och har du inget försvar för islam, Johannes?” undrade jag.

”Naturligtvis har jag det. Alla muslimer jag känner är generösa och gästfria. Goda muslimer är oerhört disciplinerade framför allt när det gäller renlighet. Den muslimska krisen i Europa handlar mest om kulturchock och kulturkrock, enär de har svårt för att anpassa sig efter andra kulturmönster än sitt eget, vi har svårt för att acceptera muslimernas puritanism, vår kultur är oförenlig med deras och naturligtvis framför allt deras ingrodda religiösa aggressivitet: det är varje muslims plikt att utbreda islam över världen, vilket är ett fördömsfullt nedvärderande av alla andra religioner utan annan sak än ignorans. Som Thakur sade: Det finns andra böcker och filosofier än Koranen, Bibeln och Bhagavad-Gita, som i jämförelse med andra böcker och filosofier egentligen bara har bestående värde som nyttig litteratur. Kort sagt, jag både försvarar islam och delar era invändningar mot den.”

Därmed avslutades äntligen denna långa dag, och jag fick gå hem och sova, vilket inte var lätt, då denna min första riktiga dag i Indien 2015 var den 15 augusti, som var Indiens självständighetsdag, vilket gett Thakur anledning till gliringar mot detta; varför det festades ordentligt på olika håll, särskilt i huset på andra sidan flyktinglägers-ängen mitt emot Greenland, där de satte i gång med högsta bärsärkarvolym klockan 21 för att hålla på halva natten. Jag var trött nog att kunna somna ifrån det, då sömnen infann sig så fort jag lade mig ner och varade i tio timmar.

Apropå denna självständighetsdag hade jag en angenäm upplevelse på mitt gamla stamcafé, där de alltid haft så gott kaffe. Senaste år avbröts mina stambesök där av en kontrovers, då en ohyfsad och okunnig slyngel till servitör gav mig fel kaffe och jag envisades med att bara behöva betala för vad jag hade beställt, medan han krävde dubbla priset. Detta fick jag betala och beslöt att inte besöka det kaféet mer.

I år var allt detta glömt, jag såg noga till att beställa rätt kaffe och fick det, och när jag sedan betalade för det var min gamle kassör, som förra året ej mer kunnat se mig i ögonen, idel solskensartad vänlighet och hälsade mig välkommen tillbaka på Indiens självständighetsdag. Han var mycket angenämt berörd av att ha fått tillbaka en gammal kund.

I nästa nummer: *Mera intervjuer*

Problem i Koranen

Ur ett debattinlägg: ”Det står nu allt klarare för allt fler att världen befinner sig i krig med islamismen efter – märk väl – direkta oprovocerade krigshandlingar från islamismens sida, och hela världen med FN i spetsen är inställd på att lösa detta problem, som har sin grund i att 1,6 miljarder muslimer har som högsta auktoritet och moraliska rättesnöre en bok vars direktiv IS inte mer än följer till punkt och pricka.”

Redan 1992 samlades vi ett internationellt gäng i Egypten för att diskutera vad som egentligen stod i Koranen, och några speciella verser togs upp till närmare behandling.

Denna fråga har sedan dess ständigt dykt upp igen och förblivit ett brännande diskussionsämne, och det har inte varje gång gällt samma Koranverser, utan hela tiden har man funnit nya diskutabla moraliska och ideologiska problem med vad som egentligen står i Koranen.

Diskussionen togs nyligen upp i amerikansk TV, och då vi var insatta i problemet beaktade vi diskussionen noga.

Tio speciella Koranverser togs upp, men här ventilerar vi inte dem alla. Fyra av dem var emellertid alla tagna ur den nionde suran, den så kallade ”svärdssuran”, som är den sura som Salman Rushdie skrev om vilket han blev och förblivit dödshotad för sedan dess (1989), och som skall ha varit en av profetens sista. Som sagt var, ämnet förblir brännbart.

Programmet heter ”The Glazov Gang” och leds av Jamie Glazov, som här presenterade David Wood, en koranspecialist, som letat fram verser ur Koranen som kunde få oss att bättre förstå Isis (Daesh).

En av dessa verser är 4:24 (i ungefärlig översättning): ”Ni får inte ha gifta kvinnor utom sådana som ni rättmätigt besitter - detta är vad Gud föreskriver för er.”

I tidigare suror har profeten gjort klart för sina anhängare att de får använda sig av kvinnor som tagits till fånga i strid eller som slavar. Här preciserar han denna bestämmelse till, att sådana kvinnor inte får användas om de är gifta, såvida de inte tagits till fånga i strid eller som slavar. Kvinnliga fångar och slavar får alltså användas även om de är gifta, vilket är just vad Isis gör.

5:33: ”De som kämpar mot Gud och Hans Sändebud och vars strävan det är att störa ordningen på jorden och sprida sedefördärv skall utan förskoning dödas eller korsfästas eller få hand och fot på motsatta sidor avhuggna eller förvisas från sitt land. Denna förnedring skall de utstå i detta liv, och i det kommande livet skall de få utstå ett utsägligt lidande.” Detta är suran som direkt berättigar vilken muslim som helst till att döda vilken annan muslim som helst om han anser honom vara en dålig muslim.

Det kända citatet ur Koranen ur versen innan, ”Om någon räddar ett människoliv, skall det anses som om han hade räddat hela människosläktet,” är inte ett citat ur själva Koranen utan något som Koranen citerar ur Talmud och som Koranen anser inte längre gällande, då judarna ”fortsatt begå ohämmat övervåld på jorden”.

Svärdssuran 9:5: ”När de helgade månaderna gått till ända skall ni döda avgudadyrkarna var ni än träffar på dem; tag dem till fånga och omringa dem och lägg er i försåt för dem. Men om de visar ånger och vill förrätta bönen och betala allmoseskatten, lämna dem då i fred – Gud är ständigt förlåtande, barmhärtig.”

Här är alltså det direkta kommandot att döda alla som inte omfattar islam – om de inte betalar för sig.

9:29: ”Kämpa mot dem som, trots att de förr fick ta emot en uppenbarad Skrift, varken tror på Gud eller på den Yttersta dagen och som inte anser som förbjudet det som Gud och Hans sändebud har förbjudit och inte iakttar den sanna religionens bud – kämpa mot dem till dess de erkänner sig besegrade och frivilligt betalar skyddsskatten.”

Detta gäller kristna och judar. De måste alltså underkasta sig islam och betala skyddsskatten eller dö. Detta är exakt vad Isis praktiserar.

9:73: ”Profet! Kämpa outröttligt mot förnekarna av sanningen och mot hycklarna och visa dig omutligt sträng mot dem; Elden är deras slutliga hemvist - ett eländigt slutmål!”

Här gäller det inte längre bara judiska och kristna utan även sådana muslimer som inte är tillräckligt praktiserande, alltså 'hycklare', som alltså också skall utsättas för *Jihad*, uttryckligt uttalat i Koranen, vilket Isis troget tillämpar.

9:111: ”Gud har slutit ett avtal med de troende, enligt vilket Han i utbyte för deras liv och egendom lovar dem paradiset; de kämpar för Guds sak och dödar eller dödas. Detta är ett fast och klart löfte, vars sanning Han har bekräftat i Tora och Evangeliet och i Koranen, och vem uppfyller sina löften bättre än Gud? Gläds därför över det avtal som ni har slutit - detta är den stora, den lysande segern!”

Detta är alltså det mångomtalade löftet om paradiset om den rättrogne kämpar och dödar för islam tills han dör.

47:35: ”Och tappa inte modet när ni kämpar för Guds sak och tigg inte om fred; på grund av er tro har ni övertaget och Gud är med er och Han skall inte låta er gå miste om något av det som ni har förtjänat med era handlingar.”

Den stridande muslimen får alltså aldrig sluta strida även om han har övertaget och får aldrig be om fred.

2:106: “Varje vers uppenbarelse som Vi upphäver eller överlämnar åt glömskan ersätter Vi med en bättre eller en lika god. Vet du inte att Gud har allt i Sin makt?”

Detta är en sen koranvers som kom till när profeten anklagades för att hela tiden ändra sina kommandon. Han säger alltså här, att han har rätt att göra det som han vill, och att det bara är det senaste som gäller.

Den sista koransuran som kom till var den nionde, den så kallade ”svärdssuran”, som denna diskussion anförde fyra exempel ur.

<http://www.jihadwatch.org/2015/11/the-top-ten-quran-verses-to-understand-isis-on-the-glazov-gang>

Det var knappt en månad efter vår konferens i Egypten februari 1992 som de första terroristattackerna ägde rum mot turister på vägen till Luxor.

Sedan dess har det oavbrutet blivit värre, och nu anser många nutidshistoriska experter att världen ligger i krig med islamismen.

Det ändå mest iögonfallande med Koranen är hur den hela tiden gör anspråk på att tala i Guds namn, som om Gud själv uppenbarar den exakta skriften i Koranen, precis som Moses och profeterna gör i Bibeln. Detta är en absurditet och det bästa argumentet för ateismen. Vem som helst måste ju inse att vilken bok som helst bara kan ha skrivits direkt av dödliga fingrar. Det finns inget vetenskapligt belegg för någon gudomlig uppenbarelse, och någon sådan har aldrig i praktiken kunnat påvisas, alltså måste den anses otillförlitlig om dock inte helt omöjlig – medan det troligaste ändå är ren inbillning, vilket alla människor väl vet att människan har obegränsade resurser till.

”Så länge den här boken finns blir det aldrig fred i världen.”

(William Gladstone, tre gånger återvald premiärminister, inför parlamentet med boken i hand.)

Nytt kapitel: Wordpress

De flesta av våra skrifter finns redan publicerade på one.com (www.fritenkaren.se) och issuu.com (clanciai), men one.com kostar pengar, och issuu.com censurerar – 20% av våra publicerade arbeten där är 'flaggade', alltså inte tillgängliga för läsare, antingen bedömda

som 'osäkra' eller '*pending*' i väntan på säkerhetskontroll. Därför har det blivit motiverat att söka efter andra alternativ till digital publicering, varvid Wordpress har anlitats, som också har sina nackdelar – det är gratis och censurfritt, men html-formatet har sina begränsningar, och man kan inte själv göra den layout man vill ha. Vad man kan göra är att ladda upp pdf-filer, vilket blivit vår lösning.

Vår presentation på *Wordpress* är extremt torftig för att inte säga naken i sin enkelhet och är väl mest ämnad att utgöra ett arkiv för bevarande och tillgänglighet. Arbetet har bara börjat.

Naturligtvis var det alltid vår främsta önskan att publicera i bokform, men 46 års refuseringar har inte bjudit på annat än envist motstånd från förlagens sida helst utan angiven anledning eller med sådana skäl som "vi kan inte", "vi vill inte", "vi har inte råd", "denna bok blir svårsåld", "verket är för omfattande", "ditt språk är för ordrikt", "du är för seriös" eller "du skriver för ordentligt", medan det aldrig förekommit andra klagomål på språk eller innehåll – medan den egentliga anledningen väl är den etablerade kulturmarxism eller politisering av kulturen som förgiftat, förlamat och fördärvat detta land sedan 60-talet och i vars ramar vi aldrig passat in – Sverige var främst i världen på den tiden i att hylla och följa Kinas förödande kulturrevolution, medan påtvingad politisering är kulturens eviga historiska trauma och mardröm.

Vad är då kulturmarxism, ett av dagens mest omdebatterade ämnen? I praktiken är det kulturförakt beroende av okunnighet, ofta frivillig ignorans och brist på bildning, och därför inte värt mer än att föraktas, ignoreras och passeras, ungefär som fenomenet nättroll på webben.

Anledningarna till *issuu.com*:s förekommande censur kan i vissa fall förklaras med att innehållet faktiskt varit kontroversiellt, vilket dock då borde göra sådana publikationer bara extra attraktiva.

Därmed återkommer vi till bokförlagens kroniska avvisning. Detta är tyvärr en ständigt fortgående diskussion i *Fritänkaren*, då regeln tyvärr varit den, att det endast i extrema undantagsfall har förekommit någon yttring av uppskattning, beröm eller uppmuntran från något bokförlag under 46 år. Man har svarat så kort och intetsägande som möjligt eller inte alls, vilket bara gett intryck av ligkiltighet. När anledning uppgivits har den alltid varit ekonomisk – man har inte velat satsa på ekonomiskt osäkra kort. Bokbranschen tycks helt ha förfallit till lönsamhetsfixering och därmed bannlyst all idealism, och därför håller bokbranschen på att gå under – vad är en bok om inte ett uttryck för idealism? Vad är en bok som håller om inte konserverad idealism? Idealismen är grundbulten i allt skrivet, utan idealism ingen litteratur, och skrotar man den finns det ingenting kvar av meningsfullhet i bokbranschen. Gutenberg hittade inte på boktryckarkonsten för att tjäna pengar utan för att bevara böcker och underlätta deras tillgänglighet. Det är patetiskt att iaktta hur Bonniers krampaktigt nu försöker satsa på att göra digitala böcker lönsamma – hela digitalismen bygger liksom Gutenbergs idé på att utveckla tillgängligheten, och ingenting klan stimulera denna mera än att internet är gratis.

Idealismen synes således ha övergivit bokbranschen för att i stället expandera desto mera inom digitalismen. Det är bara att helhjärtat ge sig hän i denna positiva utveckling och framtid.

clanciai.wordpress.com

Göteborg den 25 november 2015